

JAARBOEK

VAN HET

KONINKLIJK NEDERLANDSCH GENOOTSCHAP

VOOR

MUNT- EN PENNINGKUNDE

ONDER DE ZINSPREUK

„Concordia res parvae crescunt”

TE

AMSTERDAM

I. 1914.

AMSTERDAM

JOHANNES MÜLLER

1914.

Munt van Knyphausen, te Utrecht geslagen.

Bij Kon. Besluit van 15 Maart 1807, n°. 2, werd aan den muntmeester der Munt te Utrecht G. J. LANGERAK DU MARCHIE SARVAAS vergunning verleend, om voor fl. 100.000 gouden pistolen te slaan voor rekening van WILLEM GUSTAAF FREDERIK graaf BENTINCK, als Heer van Inn- und Knyphausen.

De graaf had de stempels voor deze munten (van 10, 5 en 2½ thaler) te St. Petersburg laten maken en aan den Utrechtschen muntmeester gezonden om er de verlangde munten mede te slaan.

De machines, in de Utrechtsche Munt aanwezig, waren echter ongeschikt om die opdracht uit te voeren. In een brief 10 Aug. door den heer DU MARCHIE SARVAAS aan den essayeur-generaal W. A. A. POELMAN gezonden,¹⁾ schrijft hij toch: «onze persen, ook de bus of pot daar zij de stempels in plaatsen, is altans veel kleiner als in de andere landen, dit bleek mij nog onlangs, door de stempels, die graaf BENTINCK voor goud geld in Rusland had doen maaken en die men hier wegens de dikte en geheel ander fatsoen, in onze

¹⁾ Archief van 's Rijks Munt te Utrecht.

bussen niet gebruiken kan en dit te veranderen zoude te veel kosten en tijd vereischen». Bovendien was het goud zeer in prijs gestegen, zoodat het plan, om goudgeld voor Knyphausen te slaan, door den graaf werd opgegeven; hij liet met de hierboven vermelde stempels te St. Petersburg een tiental proefslagen vervaardigen ¹⁾ en maakte het plan, om later, wanneer het goud wat in prijs gedaald zou zijn, te Hamburg meer afslagen te laten maken ²⁾. Dit is echter nimmer geschied, wel werd bij Ministerieele Resolutie van 3 April 1808 n°. 28 toestemming verleend om, in plaats van de gouden munten, zilveren te slaan. De muntmeester droeg het maken der stempels op aan den stempelsnijder J. W. MARMÉ, die onderstaande munt afleverde.

Fig. 1.

Voorzijde: (roosje) W. (ILHELMUS) G. (USTAVUS) F. (RIDERICUS B. (ENTINCK) S. (ACRI) R. (OMANI) I. (IMPERII) COM (ES) DYN. (ASTES) IN KNIPHAUSEN. Wapen 1 en 4 van BENTINCK: zilveren ankerkruis op blauwen grond, 2 en 3 van ALDENBERG, gevierendeeld, 1 en 4 een springend wit paard op blauw veld, 2 en 3 drie roode rozen (2 en 1)

¹⁾ Beschreven in *Zeitschrift für Münzkunde* X. p. 386, in de *Blätter für Münzfreunde* I. p. 6 en bij Dr. J. F. L. PH. MERZDORF. *Die Münzen und Medaillen Jeverland's*. Oldenburg 1862. p. 75. n°. 140—142.

²⁾ MERZDORF p. 76.

op een zilveren veld. Het middenschild is van goud en vertoont den zwarten dubbelen adelaar en de beide roode balken van Oldenburg.

Keerzijde: MON.(ETA) ARG.(ENTEA) AD . NORMA (M) IMPERII . 1807. De gekroonde tweehoofdige rijksadelaar met ter weerszijden de waarde aanduiding 9—G^R. (GROTE).

Z. 3,3 gr MERZDORF (die verkeerd IMPERII leest) p. 77. 143. INN- UND KNYPHAUSEN ¹⁾ 9769. *Blätter für Münzfreunde* I. pl. II. 5.

Kon. Kabt. Cat. 'sRijks Munt te Utrecht. p. 29. 19.

Men schijnt aan de Munt niet te hebben opgemerkt, dat de munten IMPERII in plaats van IMPERII in het omschrift hadden, maar graaf BENTINCK schijnt beter uit zijn oogen gekeken te hebben, ten minste de muntmeester ontving zijn munten terug, zooals blijkt uit een door hem aan POELMAN geschreven brief ²⁾, waarin hij o.a. meldt: «de Heer BENTINCK schrijft mij, bij zijn retour de 30 Mark ³⁾ schellingen mij te zullen weerbrengen, also MARMÉ een fout heeft, die niet gedoogd, dat hij in circulatie brengt, inplaats van Imper: heeft hij Infer. N.B. een f gesteld. Ik heb MARMÉ bijna geranseld en zijn neef VAN DER MONDE op nieuw de stempel ter bewerking gegeven».

De nieuwe nu, zooals we boven zagen, door A. J. VAN DER MONDE vervaardigde stempel (fig. 2) vertoont op de voorzijde het wapen, als op de hierboven beschreven munt, doch thans gekroond en heeft het wapen van

¹⁾ KARL, Graf INN- UND KNYPHAUSEN. *Münz- und Medaillencabinet. Nebst Nachtrag.* Hannover 1872—77.

²⁾ Archief van 'sRijks Munt te Utrecht.

³⁾ 1 Mark schellingen moest $49\frac{5}{12}$ stuks bevatten, er zijn dus ongeveer 1480 stuks geslagen.

Fig. 2.

BENTINCK in den linker bovenhoek een zilveren halve maan¹⁾. Het omschrift luidt: G.(UILLELMUS) G.(USTAVUS) F.(RIDERICUS) BENTINCK . S(ACRI) R(OMANI) I.(MPERII) COMES . 1807. Op de keerzijde de gekroonde leeuw van Knipphausen naar links loopende, daaronder 9 grote. Omschrift: (roosje) DYNASTES IN KNIPHAUSEN.

Twee eenigzins verschillende stempels. Z. 3,5 gr. MERZDORF p. 77. 144. INN- UND KNYPHAUSEN 6808. GROTE. *Münzstudien* I. p. 58 pl. XIV. 5. *Blätter für Münzfreunde*. I. pl. II. 6.

Kon. Kab^t. Cat. 'sRijks Munt te Utrecht p. 30. 2.

GROTE in zijn *Münzstudien* I. p. 60 zegt, dat deze stukken in een Engelsche fabriek vervaardigd zijn, terwijl BESIER in den Catalogus van 'sRijks Munt te Utrecht op p. 8 schrijft: «het is mij niet gebleken, dat deze te Utrecht gemunt zijn».

Zooals wij boven in den brief van den muntmeester DU MARCHIE SARVAAS zagen, behoeft daaraan niet meer getwijfeld te worden. Een tweede bewijs ontdekte ik toevallig te 's-Gravenhage, en wel het geschenk door graaf BENTINCK den muntmeester vereerd, en dat be-

¹⁾ GROTE *Münzstudien*. I. p. 51 deelt mede, dat alleen de jongere Duitsche linie van het geslacht BENTINCK deze halve maan in het wapen voert.

rust bij een der familieleden, Mevrouw de Wed. DU MARCHIE SARVAAS, geb. VERPLOEGH, gehuwd geweest met een kleinzoon van den muntmeester. Het is een porseleinen serviesje, style empire, wit met goud, bestaande uit een vierkant blad, twee kopjes, theepot, melkkan, suikerpot en spoelkom. Op het blad staan in grijs geschilderd zeer duidelijk vergrootte afbeeldingen (40 m.M.) van voor- en keerzijde van de onder n°. 2 afgebeelde munt, die door een strik verbonden zijn. Boven en beneden de afbeelding staat geschilderd:

AAN
 DEN WEL, EDELE GESTRENGEN HEER
 Du Marchié Servaas
 TER
 GEDACHTENIS VAN DE
 EERSTE
 En
 Eenigste Vreemde Specie
 DIE
 OOIT OP DE HOLLANDSCHE
 MUNT
 GESLAGEN IS, EN DAT DOOR
 ZYN EDELE.

M. D. C. C. VII.

Op de andere stukken van het servies worden alleen afbeeldingen der beide zijden van de munt, thans op de oorspronkelijke grootte (25 m.M.) aangetroffen.

's-Gravenhage, Oct. 1914.

A. O. VAN KERKWIJK.